

SPOMENICA

POVODOM PEDESETOGODIŠNJICE

DOMA STARACA

SAVEZA JEVREJSKIH OPŠTINA

JUGOSLAVIJE

(ZAKLADE LAVOSLAVA ŠVARCA)

U ZAGREBU

1910—1960

Po osnovi
RAFAELA J. MONTILJE
predsednika Kuratorija Doma staraca

sastavio i uredio
DAVID A. LEVI-DALE
sekretar Saveza jevrejskih opština Jugoslavije

Uvod napisao
prof. Dr ALBERT VAJS
predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije

Izdanje: Saveza jevrejskih opština Jugoslavije
Beograd—Zagreb
decembar 1960

JUBILEJ LJUBAVI I ČOVEČNOSTI

*»Pred sedom glavom ustani i poštuj
lice starčevo«*

Treća knjiga Mojsijeva — 19, 32

POŠTOVANJE i briga za stare od davnina su imanentni deo jevrejske tradicije i etike. Pored napred citiranog mogla bi se u potvrdu te činjenice navesti još i mnoga druga mesta iz klasične, postklasične i moderne jevrejske književnosti, kao i veliki broj primera iz odnosne prakse kroz dugi niz vekova (negovanje, posećivanje, materijalno pomaganje, počasti itd.). Imamo i prilično drevne primere za smeštaj i zbrinjavanje staraca u zajedničkim prihvatilištima i domovima za bolesne, nemoćne i siromašne. Međutim, posebne ustanove za institucionalno staranje o starcima su i u Jevrejstvu relativno novijeg datuma. Prvi jevrejski dom staraca spominje se 1682. godine u Rimu. Otada se u raznim zemljama pojavljuje sve veći broj takvih domova, uporedo sa sličnim ustanovama kod drugih kulturnih naroda.

Na liniji takvog razvoja stvoren je pre 50 godina i naš dom staraca u Zagrebu, kao zadužbina dobrotvora Lavoslava Švarca. Glavne crte njegovog interesantnog istorijata izložene su u ovoj Spomenici, te se na njima ovde nećemo zadržavati. No treba istaknuti da je posle osnivanja našeg doma u Zagrebu više puta bilo reči, pa i planova i začetaka stvaranja sličnih domova pri drugim jevrejskim opštinama u našoj zemlji. Usled burnih istorijskih događaja koji su se počeli nizati uskoro posle stvaranja »Švarcovog doma« u Zagrebu (Prvi svetski rat, ne-

mirni period između dva rata, Drugi svetski rat i neprijateljska okupacija, besprimerna tragedija evropskog Jevrejstva, pa i naše zajednice, za vreme fašističke strahovlade) ti su pokušaji i planovi ostali bez značajnijih rezultata. Zločinački fašistički okupatori i njihovi ustaški pomagači nisu zastali ni pred našim domom staraca, nego su ga još u samom početku okupacije opljačkali, njegove štíćenike izbacili, a mnoge od njih i uništili. Ipak, to nije bio kraj istorije našega doma već samo tragičan prekid u njoj. Odmah posle oslobođenja naša preostala, malobrojna i materijalno gotovo potpuno uništena jevrejska zajednica smatrala je za jednu od svojih prvih dužnosti da prikupi preživjele starce iz predratnog doma, da im priključi izvestan broj drugih i da im ponovo posveti svoju brižnu ljubav. U tome se od prvog trenutka naišlo na podršku i razumevanje naših narodnih vlasti i pomoć velike jevrejske humanitarne organizacije JOINT i drugih prijatelja naše zajednice. Zahvaljujući svemu tome starci i starice su opet okupljeni u Zagrebu, prvo u jednom, a zatim u dva privremena doma, dok najzad 1958. godine ulaze u sadašnju novu zgradu doma. Uskoro posle oslobođenja dom se pretvara iz lokalne ustanove Jevrejske opštine u Zagrebu u dom staraca Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, najznačajniju socijalnu ustanovu naše cele zajednice u posleratnom periodu. U njemu su smešteni naši starci i starice iz svih krajeva Jugoslavije, po kriterijumu objektivnih potreba i mogućnosti. Činjenica da je dom postao centralna ustanova umnogome je doprinela zainteresovanosti čitave zajednice za njegov pozitivni razvoj. To se odrazilo i stalno odražava u mnogim posetama iz cele zemlje, u porastu dobrovoljnih priloga, u demokratizaciji upravljanja domom. Možemo slobodno reći da je naša zajednica kao celina u raznim vidovima dala izraza osećanju svog moralnog duga prema tim svojim najstarijim pripadnicima, u kojima mnogi naši članovi — makar simbolički — vide svoje očeve i majke, dedove i bake, koje su izgubili za vreme katastrofe rata i okupacije. Po mišljenju mnogih uglednih i merodavnih domaćih i stranih posetilaca, naš dom se danas može smatrati uzornom ustanovom svoje vrste, što je u prvom redu rezultat ljubavi i brige cele zajednice za njega i njegove štíćenike.

Kada se povodom ove svečane pedesetogodišnjice u mislima osvrćemo na celu prošlost našega doma, možemo sa zadovoljstvom konstatovati da je naša zajednica učinila mnogo za svoje najstarije članove u toj ustanovi, kao i za mnoge naše starce i starice van doma. Ali mnogo još ne znači i dosta. Čini nam se da moramo stalno nastojati da učinimo još i više, i to ne toliko u pogledu materijalnih uslova života u domu, koji su

Zadužbina Lavoslava Švarca
Dom staraca Saveza jevrejskih opština Jugoslavije
u Zagrebu, Bukovačka cesta 55

i sada u velikoj meri zadovoljavajući, nego pre svega u pogledu primene još boljih i savremenijih metoda staranja za kulturne potrebe, duševni mir i duhovno zadovoljstvo njegovih štićenika koristeći se tekovinama moderne gerontologije i drugih savremenih nauka o socijalnom staranju, naravno, u realnim granicama naših mogućnosti. Mi se nadamo da ćemo u tome uspjeti ako povećamo svoje sopstvene napore i ako i dalje budemo uživali blagonaklonost i podršku narodnih vlasti i javnog mišljenja naše zemlje, kao i jevrejskih ustanova i drugih prijatelja naše zajednice u inostranstvu.

Ovaj nesvakidašnji jubilej ne bi bio potpun ako ga ne bismo koristili i za to da izrazimo najtoplije priznanje i duboku zahvalnost svima onima koji su na bilo koji način pomogli u ovim našim naporima i dostignućima. Naša blagodarnost pripada saveznom, republičkim i mesnim vlastima i organima uprave, jevrejskim humanitarnim organizacijama, u prvom redu JOINT-u, udruženjima jugoslovenskih Jevreja u inostranstvu, kao i svim pojedincima koji su svojim priložima, podrškom i simpatijama doprineli ostvarenju zadataka doma u prošlosti i u sadašnjosti. Iskreno priznanje zajednice pripada i svim bivšim i sadašnjim rukovodiocima i funkcionerima koji su na tom sektoru radili sa ljubavlju i samopregorom, mnogi od njih kroz dugi niz godina.

Pedeset godina istorije našeg doma staraca predstavljaju značajno poglavlje u istoriji naše zajednice toga perioda. Kroz hroniku doma odražavaju se, posredno i neposredno, i mnogi krupniji događaji tog vremenskog razdoblja, bolni i radosni. Njegov svakodnevni život, njegovi problemi, sudbine ljudi u njemu, zaslužuju dalju studijsku i književnu obradu, pored one koja već postoji. Njegov sadašnji nivo, njegova atmosfera i duh koji provejava kroz njegovo rukovođenje i celokupno zbivanje idu za tim da u sebi objedine plemenite i stare humanističke tradicije Jevrejstva sa savremenim stremljenjima i tekovinama socijalističkog humanizma, toliko karakterističnog za celu današnju jugoslovensku stvarnost.

Mi smo uvereni da pod takvim uslovima ova naša proslava ne obeležava samo datum čovečnih težnji i dostignuća u prošlosti, nego i datum nade i perspektive, daljeg uspona i razvoja doma, na čast i korist naše šire i uže zajednice, a u prvom redu naših dragih staraca i starica.

Beograd, decembra 1960.

Prof. dr Albert Vajs
predsednik Saveza jevrejskih opština
Jugoslavije

U G O D I N A M A 1 9 0 9 . — 1 9 3 9 .

DRUŠTVO prijatelja »Schwarzovog doma« izdalo je 1940. *Spomenicu Kuratorija Doma Zaklade Lavoslava Schwarz u Zagrebu prigodom tridesetogodišnjice opstanka 1909—1939, po sastavu Dra Gavre Schwarz, nadrabina zagrebačkog.* Ta Spomenica, pored svog svečanog i manifestativnog karaktera, sadrži podatke od značaja za period kojem je namenjena, koji treba i mogu da nas zanimaju i danas kada proslavljamo 50-godišnjicu postojanja Doma staraca.

Danas predajemo javnosti Spomenicu Doma staraca za period od 1940.—1960. Ta Spomenica bila bi nepotpuna bez nekih važnijih podataka iz perioda 1909.—1939. A ti su nam podaci potrebni da bi i čitaoci, naročito oni iz mlađih generacija, koji ne poznaju istoriju ove značajne ustanove, mogli dobiti što potpuniju sliku o njenom značaju, njenim osnivačima i ljudima koji su joj posvećivali svu svoju brigu. Donošenjem tih važnijih podataka postići ćemo i to da ova Spomenica dobije donekle značaj celine i potpunosti.

*
**

U želji da učini plemenito delo od većeg i šireg značaja, *Lavoslav Schwarz*, svojom oporukom od 4. maja 1905., zaveštao je iznos od 400.000 kruna za osnivanje »zaklade za dom za stare i nemoćne«. Bio je to, u ono vreme, vrlo velik iznos. Po oporuci bilo je od zaveštanog iznosa namenjeno: »200.000 kruna za kupovanje (gradilišta) i zidanje, 50.000 kruna za (unutrašnje) uređenje, te konačno 150.000 kruna za izdržavanje doma za večna vremena«, s izričitom napomenom da se »ovih 150.000 kruna imaju pupilarno sigurno plodonošno uložiti, a svake godine kamati upotrijebiti, bez

okrnjenja glavnice, za održavanje, naročito za prehranu, osoblje itd.«. Znači, za »prehranu, osoblje itd.« stajale su na raspolaganju samo kamate na glavnicu od 150.000 kruna, a to ni tada, u vreme »opšte jevtinoće«, nije bilo dovoljno za svoju namenu.

Zahvaljujući požrtvovnosti nekih pojedinaca, a i cele zajednice, ne manje i primernoj organizaciji i rukovođenju poslova u vezi sa ostvarivanjem plemenitih zamisli zaveštača, Dom staraca je konačno bio postavljen na zdrave osnove i izdržao je sve udare dva velika rata i društvene krize, verne pratičice svih ratova.

No, nije išlo lako. Prihodi Zaklade nisu dostajali za podmirivanje svih potreba, jer je svota preostala nakon utroška iznosa

Lavoslav Švarc

predviđenog za izgradnju Doma i njegovo uređenje bila premalena, da bi se od njenih kamata mogao izdržavati Dom, tako da je postojala bojazan da će glavni teret pasti na Jevrejsku opštinu i da time bude poremećeno njeno redovno funkcionisanje. Tako se u Spomenici veli: »... Zato je i trajalo godinama, dok se nadležni faktori najzad odlučiše da kupe zemljište i celopčnu gradnju ne usuđujući se da sagrađenom Domu posvete dužnu pažnju i ne dajući toj instituciji poleta za potreban razvoj. Ali čim je Svjetski rat

(prvi, 1918. godine, pr. ur.) minuo, dođoše na čelo zagrebačke Židovske općine mladi ljudi sa dr Hugom Konom na čelu, mužem istančanog socijalnog osjećanja, sa širokim pogledom na sve savremene židovske probleme. Velikom ljubavlju i istinskim simpatijama uzeše u ruke Schwarzov Dom unapređujući ga iz godine u godinu i nailazeći pri tom na jaku moralnu podršku i materijalnu podporu cjelokupnog zagrebačkog židovstva.«

Uvodna reč te Spomenice završava ovako: »... Na slijedećim stranicama prikazat ćemo kratku povijest Zaklade. Ne zato, da bismo isticali zasluge pojedinaca za njezin opstanak, nego da bismo našem židovstvu još jednom dozvali u svijest potrebu trajnog nje-

Jedna ulica u Zagrebačkoj opštini »Maksimir« dobila je ime po dobrotvoru Lavoslavu Švarcu

nog promicanja i pomaganja. Okrutna naša tragedija ide dalje i bio bi neizbrisiv grijeh, kad bismo se mi ovdje ograničili samo na to da joj se divimo, a da joj budemo besplatni gledaoci.«

***

Lavoslav Schwarz rođen je u Zagrebu 1837. godine. Njegov otac Salamon ili Saul bio je imućan trgovac »kako se to vidi iz poreznih spisa Židovske općine iz 40-ih godina prošlog vijeka«. On je, kao i otac mu, bio trgovac i imao zakup soli. Činio je mnoga dobra dela. Tako čitamo u Spomenici: »... Osnovao je dva stipendija za đake visokih škola, koje je dijelila općina grada Zagreba, a posebno dva stipendija za đake visokih škola, koje je dijelila Židovska općina u Zagrebu... Krunu svojoj darežljivosti i svom

istančanom socijalnom osjećanju postavio je osnutkom Doma za nemoćne starce i starice. Zagrebačka Židovska općina i zagrebačko židovstvo ni prije ni poslije njeга nijesu imali većeg dobrotvora. Umro je god. 1906.»

Taj uvod u cvu Spomenicu za period 1940.—1960. ne bi bio potpun kad u njemu ne bismo naročito spomenuli ime još jednog plemenitog čoveka, koji je svojim legatom omogućio da se krajem

Teodor Schillinger

1939. godine preda upotrebi dogradnja »Schwarzovog doma«. Bio je to zagrebački trgovac Teodor Schillinger (1877.—1937.). On je jedan deo svog imetka (oko 2 miliona dinara) testamentarno ostavio Jevrejskoj opštini u Zagrebu sa dispozicijom da od te »imovine načini kod sebe posebni fond pod imenom »Fond sirotišta Teodora Schillingera« pa da upotrebi taj fond djelomično u svrhu izgradnje sirotišta za jevrejsku siročad, a djelomično da ga koristonosno uloži i da se prihodom uzdržava to sirotište«. U svojoj oporuci Teodor Schillinger veli i ovo: »... Želim, da se to sirotište

prisloni uz već postojeću koju instituciju Jevrejske bogoštovne općine u Zagrebu, po mom mnijenju najbolje uz Schwarzov dom...»

Dom »Zaklade Lavoslava Schwarzza« na Maksimirskoj cesti br. 63 u Zagrebu bio je izgrađen krajem 1910. godine, a neposredno posle toga bio je izabran upravni odbor Doma, kome je kao predsednik bio na čelu zagrebački nadržabin dr Hozea Jakobi.

Izdržavanje Doma bilo je skopčano sa dosta velikim teškoćama, jer kamate od Schwarzovog legata (150.000 kruna) nisu

»Švarcov dom« na Maksimirskoj cesti

dostajale za pokriće svih potreba, a prikupljanje priloga išlo je, u početku, dosta teško. Uto je u avgustu 1914. godine buknuo I svetski rat; prostorije Doma bile su većim delom upotrebljene za vojnu bolnicu, a teškoće oko daljeg izdržavanja Doma svakim su se danom sve više množile. Fond Doma, koji je tada sa pristiglim dobrovoljnim priložima iznosio 200.000 kruna, bio je po nalogu vlasti upotrebljen za ratni zajam koji je u celosti propao. Dom je otada vrlo teško dolazio do potrebnih sredstava.

Po svršetku rata, 1919. godine, na inicijativu docnijeg nadržabina dra Gavre Schwarzza, povedena je široko postavljena sabirna akcija i izabran kuratorij sa drom Gavrom Schwarzom na čelu. Uspeh te akcije omogućio je dalji donekle nesmetani opstanak Doma.

Zanimljiv je ovaj podatak: od otvaranja Doma, 1911. godine, pa sve do 1918. godine, u Domu je bilo u svemu 12 štićenika. Njihov broj je postepeno rastao: 1919. godine bilo ih je 14, a 1939. već 90. U vezi s tim porastom broja štićenika u Spomenici nalazimo ovu napomenu: »... Začudo, kad je u Domu bilo jedva desetak lica, strahovalo se da li će Bogoštovna općina moći snositi taj teret. Deset godina kasnije bilo je u Domu 50 lica, a pitanje njihovog uzdržavanja nije zadavalo naročitu brigu. I uprkos toga, što je broj domara u narednih 10 godina porastao od 50 na 90 i više, a slijedom toga se troškovi njihovog uzdržavanja podvostručili i potrostručili, našlo se uvijek dovoljno sredstava, a dotacije Bogoštovne općine nijesu poremetile njezin budžet.«

Kad se broj štićenika popeo na oko 80, pokazalo se da tadanja zgrada Doma neće moći dalje da zadovolji. Godine 1932. proširen je Dom izgradnjom desnog krila. U tu je svrhu utrošeno nešto više od 1 milion dinara, od čega je Opština doprinela iz svojih sredstava oko 600.000 dinara, dok su ostatak priložili pojedini članovi Opštine. Naročite zasluge za uspeh ove akcije imali su Oton Heinrich i Matija Freund.

Naišavši na opšte razumevanje kako kod rukovodstva Opštine tako i kod širih krugova opštinskog članstva, Društvo prijatelja Schwarzovog doma — koje je osnovano sa zadatkom »da kao finansijski instrumenat sabire članove i prinosnike, pa da sve skupjene iznose stavi na raspolaganje Kuratorijumu Schwarzovog Doma za nesmetano funkcioniranje ove ustanove« — uspeo je da finansiranje Doma postavi na sigurnije temelje. Društvo prijatelja Schwarzovog doma osnovano je 24. marta 1933., a prvi mu je predsednik bio Matija Freund.

Krajem 1939. godine u Schwarzovom domu bilo je 97 lica, od toga 78 žena i 19 muškaraca. U to vreme Dom je imao 53 sobe, od čega 12 sa po 1 krevetom, 31 sa po 2 kreveta, 4 sa po 3 kreveta i 6 sa po 4 kreveta. Postojala je mala biblioteka sa knjigama pristupačnim starcima; u zgradi je postojala instalacija za centralno grejanje; za letnje mesece služili su »prostrani balkoni i prigode za kraće šetnje«.

Spomenicu je, kao što je istaknuto na njenoj naslovnoj strani, sastavio 1940. godine zagrebački nadrabrin dr Gavro Schwarz. Opšti prikaz autor završava ovim rečima: »Nažalost, bijeda u našim redovima postaje sve veća, potreba institucije kao što je Schwarzov dom tek se danas u pravoj mjeri osjeća. Ufamo se (nadamo se, pr. ur.) da će nam dobra Providnost dati, da usprkos današnjih teških dana, a u budućnosti možda još težih (potcrtao ur.), uzmognemo ovaj naš lijepi Dom uzdržati, da bude i dalje što više ispunjavao svoju svrhu.«

U GODINAMA OKUPACIJE 1941. — 1945.

BILE su to vrlo teške godine i za štíćenike Doma staraca. Čizma okupatora i njegovih izdajničkih saradnika nije zastala ni pred vratima iza kojih su mirno i povučeno živeli starci i starice. Nemilice su udarili i po njima, kao što su to činili sa milionima drugih nevinih žrtava.

Kao što smo videli iz podataka koje smo uzeli iz Prve spomenice, Dom staraca Zaklade Lavoslava Schwarzza bio je, zahvaljujući svesrdnom zalaganju zagrebačke Jevrejske opštine, Društva prijatelja Schwarzovog doma i pojedinaca, postavljen na zdrave temelje, njegovo je funkcionisanje bilo obezbeđeno, a starice i starci mogli su u svome Domu mirno i bezbrižno provoditi starost.

Onda je došla okupacija i sve razbila i porušila.

Osmog aprila 1941. godine, kada su u Zagreb ušli nemački okupatori, u Domu na Maksimirskoj cesti bilo je 100 štíćenika, od čega 78 žena i 22 muškarca. Već sutradan, 9. aprila, Nemci su upali u Schwarzov Dom i naredili da svi njegovi stanari moraju u roku od 24 sata napustiti zgradu i u njoj ostaviti sav nameštaj i svoje lične stvari.

Bio je to strahovit udarac, kakav su teško podnosili i daleko m'lađi ljudi. Oni starci i starice koji su u samom Zagrebu imali nekog svoga preselili su k njima; nekolicini staraca, teškim bolesnicima, pošlo je za rukom da se još nekoliko dana zadrže u podrumu Doma, dok su ostali smešteni u improvizovane stanove u Rapskoj ulici b. b. i Boškovićevoj br. 3. Starci koji su bili smešteni u Boškovićevoj ulici već su nekoliko dana docnije, zajedno sa onima koji su bili zaostali u zgradi Doma, prebačeni u dve usamljene kućice na otvorenom polju u Stenjevcu kod Zagreba. Ustaše su i prilikom ove svoje »akcije« ispoljile svu svoju svirepost, koja je često dolazila do izražaja i u toku narednih godina koje su starci proveli u stalnom strahu sve do svog oslobođenja od strane partizana.

U tim kućicama starci su živeli nadasve oskudno i pod strahovito teškim uslovima sve do decembra 1943., proživljavajući često čašove kada je izgledalo da će im okupatori i ustaše oduzeti živote. Bilo je i odvođenja pojedinaca kojima se izgubio svaki trag, kao što se nikada nije saznalo ništa više ni o sudbini onih staraca koji su bili smešteni u Rapskoj ulici.

Osmog decembra 1943. godine starci su iz tih dveju kućica u Stenjevcu kamionima prebačeni u Brezovicu (selo nedaleko od Zagreba), gde su bili smešteni u vrlo oskudnu kućicu sa svega dve male prostorije. Bilo ih je 60. Zauzimanjem tadašnjeg rukovodstva zagrebačke Jevrejske opštine (koja je začudo još donekle funkcionisala) nadograđene su u Brezovici još dve prostorije, tako

Privremeni »dom« u Brezovici

da je smeštaj postao bar donekle podnošljiv. Opština se i ovde, kao i za vreme bcravka staraca u Stenjevcu, već prema tadanjim svojim mogućnostima, brinula za snabdevanje staraca hranom i drugim potrebama. Pri tome se Opština dobrim delom koristila pomoću koju je raznim kanalima s vremena na vreme primala od velikih humanitarnih jevrejskih ustanova u inostranstvu, kao i prilozima koje je dobijala od jugoslovenskih jevrejskih oficira u nemačkom zarobljeništvu.

Jedna od preživelih starica ovako opisuje poslednje dane pred oslobođenje: *»... Najteži su nam dani u Brezovici bili oni pred samo Oslobođenje 1945. godine. Jednog su dana naišli pripadnici zloglasne Luburićeve »crne legije« i saopštili nam da smo svi osuđeni na klanje i da će osuda biti izvršena u ponoć. Na našu sreću, predveče su u selo stigli partizani i oslobodili nas.«*

U GODINAMA 1945. — 1947.

OSLOBODENJEM Zagreba (8. maja 1945.) nastaje novo, svetlije razdoblje i u životu Doma staraca. Bilo je tih dana u Brezovici 52 štićenika, od toga 8 muškaraca i 44 žene. Odmah po oslobođenju zagrebačka Jevrejska opština uzela je u svoje ruke temeljitu obnovu Doma, privremeno i dalje smeštenog u Brezovici.

Međutim, stanje u toj improvizaciji bilo je i dalje vrlo teško. Cela jevrejska zajednica u oslobođenoj Jugoslaviji, pa tako i zagrebačka Jevrejska opština, imale su prvih godina po oslobođenju čitavu pregršt zadataka da koliko-toliko ukažu prvu pomoć spasenim povratnicima iz raznih koncentracionih logora, mahom golim i pregladnelim, kao i povratnicima iz izbeglištva, ratnog zarobljeništva i Narodnooslobodilačke vojske. A to je u znatnoj meri umanjivalo njihovu sposobnost da se u potpunosti posvete prob'lemima Doma staraca, odnosno staricama i starcima iz nekadanjeg Schwarzovog doma. S druge strane, starci u Brezovici postajali su sve nestrpljiviji, a zagrebačka Jevrejska opština — i sama uviđajući opravdanost te nestrpljivosti — preduzimala je razne pokušaje da se nađe rešenje za vraćanje tih staraca u Zagreb.

Pokušaji da se ponovo dobije zgrada 'Zaklade Lavoslava Schwarz'a nisu imali uspeha, jer je u njoj bila smeštena jedna vojna ustanova koja nije bila u mogućnosti da je odmah isprazni. I ta vojna ustanova je učestvovala u traženju rešenja, ali je ono, kako ćemo videti u daljem izlaganju, nađeno tek dosta kasnije.

Ipak, privremeno rešenje nađeno je 1947. godine, kada je Gradski narodni odbor u Zagrebu, zahvaljujući svesrdnom za'aganju njegovog tadašnjeg predsednika druga *Draqu'ina Sailija*, stavio na raspolaganje zgradu na Mlinarskoj cesti 25.

Privremeni dom na Mlinarskoj cesti

P O N O V O   U   Z A G R E B U

KRAJEM aprila 1947. starci su se iz Brezovice preselili u novi Dom na Mlinarskoj cesti, istina još uvek provizoran, ali ipak udoban i sa svima potrebnim instalacijama za pristojan i kulturni život. Ta zgrada, adaptirana od strane Gradskog narodnog odbora za potrebe Doma staraca po nacrtima koje je predložila zagrebačka Jevrejska opština, nije doduše mogla u svemu da zameni nekadanji dom na Maksimirskoj cesti, ali u posleratnim uslovima to je bilo nadasve zadovoljavajuće rešenje. Zgrada je imala 15 soba sa po nekoliko (do 6) kreveta, a bila je sva okružena zelenilom, tako da su njeni stanovnici bili u vrlo prijatnom ambijentu.

Za uređenje te nove zgrade i za organizovanje života i rada u novoformiranom Domu obrazovan je pri zagrebačkoj Jevrejskoj opštini naročiti odbor koji su sačinjavali: dr Jakov Altaras, Blanka Donner, Ido Hason, Žiga Koranić, David-Dale Levi, Rafael Montilija, dr Milan Švarc i Adolf Schwarzenberg. Lekar Doma bio je dr Oskar Heim, a upravitelj Viktor Kon.

Zahvaljujući širokoj finansijskoj pomoći koju je naša zajednica (pa tako i zagrebačka Jevrejska opština) primala preko Saveza jevrejskih opština Jugoslavije od velike jevrejske humanitarne organizacije *American Joint Distribution Committee*, briga o finansiranju Doma svedena je na mnogo manju meru. Ekonomija Doma mogla se odvijati bez većih smetnji.

Ali, teškoće su bile druge prirode. Jedna od teških posledica strahovite katastrofe iz vremena rata i okupacije, kroz koju su prošle naša zemlja i naša uža jevrejska zajednica bila je osetljivo osiromašenje, a uz to i činjenica da su mnoge starije osobe ostale bez ikoga svoga i bez igde ičega, tako da su bile primorane da traže pomoć od zajednice, a u krajnjoj liniji i prijem u Dom staraca. Broj reflektanata na ulazak u Dom postajao je svakim danom sve veći i ubrzo se pokazalo da zgrada na Mlinarskoj cesti neće moći da primi sve one koji žele da budu primljeni. Ta je situacija postala

još teža posle velikih grupnih iseljenja Jevreja iz Jugoslavije u Izrael (alijot) u godinama 1948. — 1952., kada su se pojedini mlađi ljudi iselili u Izrael a njihovi stari roditelji i rođaci bili primorani da zatraže podršku svoje jevrejske zajednice.

»Filijalni« dom

u zgradi Jevrejske opštine u Palmotičevojević 16

I u takvoj se situaciji našlo rešenje. Zagrebačka Jevrejska opština stavila je na raspoloženje cela dva sprata u svojoj zgradi u Palmotičevojević ulici br. 16.

Otvaranje tog »filijalnog« Doma izvršeno je 4. decembra 1949. godine. Svečanosti otvaranja prisustvovali su između ostalih tadašnji predstavnik JOINT-a u Jugoslaviji pok. Frederic White, predsednik Saveza jevrejskih opština Jugoslavije prof. dr Albert Vajs, predsednik Autonomnog odbora za pomoć pri Savezu David-Dača Alkalaj, članovi Izvršnog odbora Saveza dr Lavoslav Kadelburg, Bencion Levi i Ruben Rubenović, te sekretar Saveza Naftali-

Bata Gedalja. Svečanost je otvorio predsjednik zagrebačke Jevrejske opštine prof. dr Arpad Hahn ukazavši na značaj toga čina i poželjevši da Dom staraca uskoro ponovo uđe u sopstvenu zgradu. Na sednici održanoj istim povodom rešeno je: da se iznos od 1,234.000 dinara, koliko su iseljenici iz I alije darovali za potrebe Doma staraca, upotrebi za adaptaciju filijalnog Doma u Palmotićevoj ulici, a ukoliko bi nešto preteklo da se upotrebi za redovne potrebe Doma. Rešeno je također da se izvesnom broju starijih članova Opštine, socijalno neobezbeđenih, izdaje besplatna hrana iz Doma dok ne budu stvoreni uslovi za njihov ulazak u Dom.

U isto vreme izvršena je i reorganizacija uprave Doma: dalje opšte rukovođenje Domom preuzeo je Savez jevrejskih opština Jugoslavije, pa je otada njegov službeni naziv *Dom staraca Saveza jevrejskih opština Jugoslavije*. Ova promena nametala se snagom uslova koje su stvorile promene nastale u sastavu i konstituciji naše jevrejske zajednice. Dok je prvobitno Dom staraca od strane njegovog osnivača i prvih rukovodilaca bio zamišljen kao čisto lokalna ustanova, dotle se u posleratnim uslovima i na tome sektoru nužno nametalo rešenje koje će manifestovati zajednički interes celokupne jevrejske zajednice u Jugoslaviji, predstavljene u Savezu jevrejskih opština, koji raspolaže adekvatnim mogućnostima da ovako s'ožene socijalne zadatke, kao što je rukovođenje Domom staraca, reši na zadovoljstvo i u interesu svih delova zajednice.

U toku 1951/52. godine u oba Doma bilo je svega 100 štićenika, od čega na Mlinarskoj cesti 52, a u Palmotićevoj ulici 48, prosečne starosti od 72 godine. Među štićenicima je bilo 6 bračnih parova, 68 žena-samica i 20 muškaraca-samaca. Njihovo porijeklo po narodnim republikama bilo je ovo: iz NR Hrvatske 69, iz NR Srbije i AP Vojvodine 18, iz NR Bosne i Hercegovine 10 i iz NR Makedonije 3. Mortalitet štićenika kretao se u prirodnim okvirima, a razlog smrti u većini slučajeva bila je staračka iznemoglost. Na jevrejskom odeljenju Mirogoja, centralnog zagrebačkog groblja, postoji zasebna, lepo održavana parcela sa grobovima štićenika Doma staraca.

Godina 1955. bila je za Dom staraca značajna po lepom broju »zlatnih svadbi« koje su proslavili bračni parovi: Klementina i Jakob Fürst, Ivka i Emanuel Maylender, te Malvina i Makso Neumann.

*
**

I pored sveg pobo'jšanja uslova pod kojima se razvijao život u Domu staraca, problem sopstvene zgrade nije skidan sa dnevnog reda. Uglavnom zato jer je smeštaj Doma u dvema zgradama ipak predstavljao samo nužni provizorijum koji je neminovno tražio da bude napušten i zamenjen stalnim rešenjem.

Rešenje se nije lako našlo, ali je ipak nađeno.

Odbor za gradnju novog Doma staraca na Bukovačkoj cesti

PONOVO U SOPSTVENOJ ZGRADI

PRIPREME su bile duge, jer se nailazilo na poneke teško premostive prepreke, uglavnom tehničke prirode. No, kod vojnih vlasti koje su držale zgradu »Schwarzovog doma« na Maksimirskoj cesti, a isto tako i kod narodnih vlasti, nailazilo se od samog početka na puno razumevanje za rešenje toga problema. Konačno, na sednici pripremnog odbora održanoj 13. januara 1954., mogao je *dr Lav Singer*, predsednik zagrebačke Jevrejske opštine, saopštiti: da je Komanda vazduhoplovstva pristala da za bivši »Schwarzov dom« plati naknadu u dogovorenom iznosu od 89,436.000 dinara i da se sa narodnim vlastima već vode pregovori o pitanju lokacije za novu zgradu Doma, koja će se podići iz sredstava dobijenih od Komande vazduhoplovstva i drugih dodatnih sredstava.

Organizaciju gradnje novog Doma preuzela je na sebe Jevrejska opština u Zagrebu kao rukovodilac »Zaklade Lavoslava Schwarza«, a za samo vođenje poslova oko gradnje izabran je naročiti odbor sa *drom Lavom Singerom* na čelu. Članovi toga odbora bili su: Rafael Montilija, predsednik Kuratorija Doma staraca, Vali Singer, Elza Grin, Aleksandar Piliš i Bogdan Vajs. Nadzorni građevinski organ bio je graditelj Ašer Kabiljo.

*
**

Od prispelih idejnih skica za novogradnju žiri stručnjaka je izabrao skicu arhitekta ing. Slavka Löwyja, koja je i otkupljena. Građevinski radovi povereni su preduzeću »Industrogradnja« kao najjeftinijem i najpovoljnijem ponuđaču. Kapanje temelja za novu zgradu počelo je 18. juna 1955. Početku kopanja temelja prisustvovali su, između ostalih, i gg. Moses Leavitt, potpredsednik

Jointa, i Charles Jordan, tada pomoćnik generalnog direktora a sada generalni direktor Jointa.

U početku se pomišljalo na podizanje zgrade sa kapacitetom od 100 ležaja, uz investiciju od 120 miliona dinara. Međutim, taj plan je kasnije unekoliko izmenjen, pa je kapacitet zgrade povećan na 114 ležaja. Ova izmena, kao i okolnost da se u toku gradnje naišlo na nepredviđene komplikacije, i činjenica da je u međuvremenu došlo do poskupljenja materijala i radne snage, učinile su

Dom staraca na Bukovačkoj cesti
(sa dvorišne strane)

da su izdaci za gradnju konačno iznosili daleko više nego što je prvobitno bilo predviđeno.

Unutrašnje uređenje zgrade izvedeno je prema projektu arhitekta Engelberta Potuška, izrađenom dobrim delom po predlozima i sugestijama d-ice Valike Singer, direktora Više škole za socijalne radnike u Zagrebu, čije su sugestije često bile vrlo korisne i kod izrade opšteg projekta za gradnju.

Odboru za gradnju i njegovim stručnim saradnicima ima se umnogome zahvaliti što je postavljeni zadatak ostvaren onako uspešno. Teško je pri tome izdvojiti pojedine kojima bi trebalo da pripadne veće priznanje, jer su svi bez razlike uložili svu ljubav i maksimum ličnog zalaganja u ostvarenje poverenog im zadatka.

Spomenuli smo iznos koji je dobijen od Komande vazduhoplovstva. Ovome treba dodati da je ostatak sredstava potrebnih za podizanje zgrade i kompletno uređenje Doma pokriven velikim delom doprinosom JOINT-a i sabirnom akcijom koju je sproveo Savez jevrejskih opština među članovima jevrejskih opština, a bilo je priložnika i iz redova jugoslovenskih Jevreja koji sada žive u inostranstvu. Zaslužuje da bude naročito spomenuta specijalna akcija među jugoslovenskim Jevrejima u inostranstvu za prikupljanje sredstava za kompletno uređenje pojedinih soba. Tako su u okviru te akcije doprineli: Roman Šmucer (Njujork) odgovarajući iznos za dve sobe, a za po jednu sobu darovali su obitelj dra Pavla Neubergera (Njujork), Udruženje jugoslovenskih Jevreja u Njujorku, Udruženje »La Benevolencia« u Sao Paulu, Udruženje jugoslovenskih Jevreja u Rio de Janeiru i obitelj Stock iz Trsta, a za jednu su sobu darovali i Itona i Mavro Fišer iz Zagreba. Darodavcima, koji su se odazvali apelu Saveza, izdate su odgovarajuće zahvalnice u vidu diploma.

**
**

Na pročelju zgrade novog Doma, na Bukovačkoj cesti br. 55 kod Maksimira, više glavnih ulaznih vrata nalazi se natpis velikim slovima: *ZAKLADA LAVOSLAVA ŠVARCA*. Onako kako je zaveštač ove lepe zadužbine zaželeo u svojoj oporuci. A na zidu s leve strane ulaznih vrata stoji ploča sa natpisom: *DOM STARACA SAVEZA JEVREJSKIH OPĆINA JUGOSLAVIJE*.

Dva kratka natpisa — a kako golema slika našeg života i naše istorije! Zamišljen kao dom samo za starce pripadnike zagrebačke Jevrejske opštine, koja u vreme njegovog osnivanja, 1910. godine, nije imala više od 6500 članova, taj Dom, zadužbina velikog dobrotvora, pripada danas jevrejskoj zajednici cele Jugoslavije koja, avaj!, također nema više od 6.500 pripadnika.

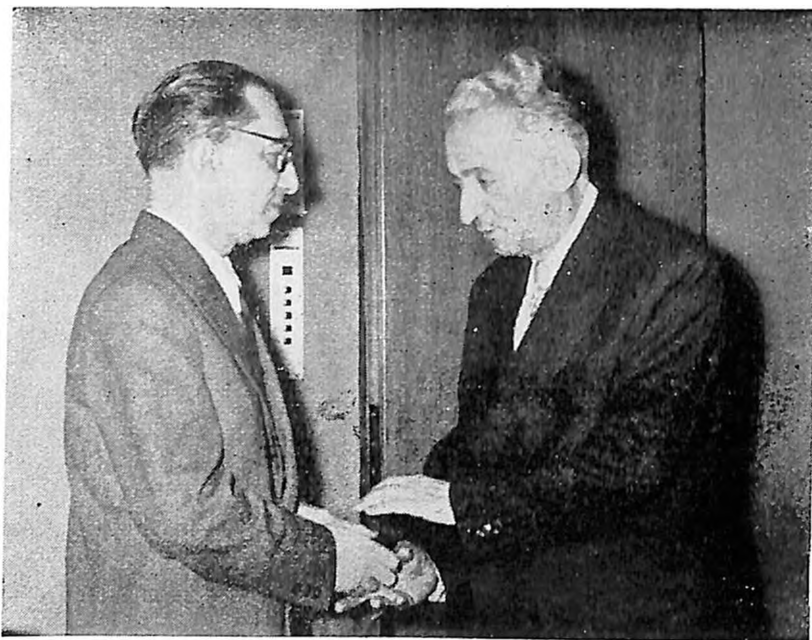
Zgrada je građena po najsavremenijim principima: vođeno je računa o tome da štićenici imaju potpun komfor i sve što u takvom domu može da učini život lepšim. Ona se sastoji iz prizemlja, dva sprata i mansarde sa 74 sobe za štićenike, od kojih su: 35 sa po 1 ležajem, 38 sa po 2 ležaja i jedna sa 3 ležaja (bolničko odeljenje). Dom je, razume se, snabdeven svim potrebnim i odgovarajućim sporednim prostorijama, tako u njemu na primer ima: velika trpezarija u kojoj može istovremeno da bude posluženo šezdeset štićenika, velika kuhinja, 5 čajnih kuhinja, 9 kupatila, 3 prostorije za pranje i peglanje rublja, osobni i teretni liftovi itd. Sve sobe su snabdevene umivaonicima u kojima uvek, leti i zimi, preko celog dana ima tople i hladne vode. U velikom broju soba ugrađeni su

ormari za odela i rublje, a sve sobe imaju udoban nameštaj i električnu instalaciju za dozivanje posluge ili bolničarke.

Dom ima i svoj lepo uređen hram, a veliki holovi su tako građeni i namešteni da odlično služe kao društvene prostorije.

Petnaestog decembra 1957. godine izvršena je svečana primopredaja zgrade: *dr Lav Singer*, predsednik Jevrejske opštine u Zagrebu i Odbora za gradnju Doma, u prisustvu više predstavnika Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, zagrebačke Jevrejske opštine

Svečana primopredaja ključeva :

Dr Lav Singer (levo) predaje ključeve Rafaelu Montiliji

i Kuratorija Doma staraca, kao i mnogobrojne publike, svečano je predao ključeve Doma *Rafaelu Montiliji*, predsedniku Kuratorija.

Prvih dana februara 1958. godine počelo je prese'jenje iz provizornih domova u novu sopstvenu zgradu. Posle nekoliko dana sve je bilo na svome mestu.

Jedanaestog marta 1958. održan je u novom Domu, u sali za sednice, sastanak Kuratorija i time je novi Dom u potpunosti zauzeo svoje mesto u životu naše zajednice.

DOBROTVORI I FINANSIJSKA OSNOVA

U UVODU je već spomenuto da je Dom staraca nastao kao poklon zajednici od strane velikog dobrotvora *Lavoslava Schwarza*, da bi se kasnije proširio i povećao zahvaljujući opet jednom dobrotvoru, *Teodoru Schillingeru*. Međutim, i pored tih velikih zaveštanja Dom ne bi bio mogao uspešno razvijati svoju delatnost, da od svega početka — kao što je već spomenuto — nisu mnogobrojni dobrotvori svojim većim ili manjim priložima omogućavali njegovo funkcionisanje.

Tako je to išlo sve do drugog svetskog rata, a jednim delom i u toku samoga rata.

U periodu posle rata nastaje nova situacija: Dom staraca teško da može računati na veću finansijsku pomoć pripadnika naše jevrejske zajednice, koji uglavnom žive od svojih plata, penzija ili drugih relativno skromnih prihoda. Pa ipak, treba sa priznanjem istaći da je velik broj njih, prema svojim mogućnostima, najpripravnije uzeo učešća u sabirnoj akciji za podizanje sadašnjeg Doma i svojim priložima omogućio da se namaknu potrebna sredstva.

U posleratnom periodu Dom staraca je dobio i jednog velikog dobrotvora. *Regina Weintraub*, žena plemenita srca i humane osećajnosti, testamentarno je zaveštala Domu staraca svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu u vrednosti od više miliona dinara.

Lep je broj i darodavaca među jugoslovenskim Jevrejima koji sada žive u inostranstvu, među kojima se jedan naročito ističe. To je *Roman Šmucer*, bivši trgovac iz Zagreba, sada uvaženi privrednik u Njujorku. On svojim čestim priložima u novcu i naturi dokazuje da je veliki prijatelj Doma staraca i naše zajednice uopšte. Njegov poslednji poklon od oko 1,600.000 dinara omogućio je

nabavku najmodernijih mašina za instalaciju praonice rublja, što će uveliko poboljšati tu granu rada u Domu.

U tome sklopu treba sa dužnim priznanjem spomenuti i veliku pažnju koju već dugi niz godina pred velike praznike ukazuje Domu staraca Udruženje jugoslovenskih Jevreja u Njujorku slanjem novčanih priloga i životnih namirnica.

**

Međutim, osnova za egzistenciju Doma staraca je od oslobođenja naovamo znatna pomoć koja je prvih godina primana iz fondova velike jevrejske humanitarne organizacije JOINT-a, a posle nekoliko godina iz fondova kojima rukuje Jewish Claims

Regina Weintraub

Conference u Njujorku, a koji se fondovi dopunjuju uplatama Zapadne Nemačke na osnovu ugovora sa Jewish Claims Conference o kolektivnoj odšteti za jevrejsku imovinu opljačkanu od strane zločinačkih nacista.

U troškovima za održavanje Doma staraca JOINT odnosno Jewish Claims Conference učestvuje sa oko 66%, dok ostatak od 34% namiruje naša jevrejska zajednica delom iz uplata štićenika, a delom iz drugih prihoda.

RUKOVODSTVO DOMA STARACA

PREMA čl. 6 pravilnika Doma staraca, usvojenog 15. septembra 1957 godine, Domom rukovode: Glavni odbor Saveza jevrejskih opština, Izvršni odbor Saveza, Kuratorij Doma i upravitelj. Nadasve važnu ulogu u rukovođenju poslovima Doma staraca ima Kuratorij koji se, prema čl. 9 Pravilnika, sastoji od 16 članova, od kojih su 11 iz Zagreba, a po jedan iz Beograda, Sarajeva, Subotice, Novog Sada i Osijeka. Članove Kuratorija imenuje Glavni odbor Saveza jevrejskih opština između dvostrukog broja kandidata koje predlažu jevrejske opštine u spomenutim mestima. Jedan od zagrebačkih članova Kuratorija bira se iz reda štićenika Doma. Mandat Kuratorija traje dve godine.

Sadašnji Kuratorij sačinjavaju: a) iz Zagreba: predsednik Rafael Montilija, potpredsednik prof. dr Arpad Hahn, dr Milan Goldner, dr Robert Szekler, dr Edvin Ferber, dr Lav Singer, dr Milan Polak, dr Oto Centner, dr Jolanda Oberson i Đuro Pavlović; b) spoljni članovi: Aleksandar Mandić (Beograd), Mr. ph. Samuel Elazar (Sarajevo), dr Andrija Zador (Novi Sad), dr Zoltan Lorant (Subotica) i Zlata Margulies (Osijek); c) predstavnik štićenika: vet. Ignac Bien.

Otkako je posle drugog svetskog rata obnovljena institucija kuratorija, u svih dosadašnjih pet kuratorija za predsednika je uvek jednoglasno biran sadašnji njegov predsednik *Rafael J. Montilija*. U znak priznanja i zahvalnosti za njegovo dugogodišnje uspešno zalaganje za dobro Doma i njegovih štićenika, kojima se u potpunosti posvetio, oni su ga upisali u zlatnu knjigu Keren kaje-

Kuratorij Doma staraca 1958.—1960.

(s leva na desno:) dr Edvin Ferber, dr Milan Polak, dr Olo Ceniner, dr Robert Szekler, Đuro Pavlović, dr Zoltan Lorant, vel. Ignac Bien, dr Lav Singer, predsednik Kuratorija Rafael Montilija, potpredsednik Kuratorija prof. dr Arpad Hahn, dr Milan Goldner, dr Andrija Zador, Mr. ph. Samuilo Elazar, Zlata Martulies, Aleksandar Mandić, lekar Doma dr Artur Polak, upravitelj Doma Boqdan Weiss.

POSETE DOMU STARACA

U TOKU njegovog 50-godišnjeg postojanja, Dom staraca su posetile mnoge ugledne ličnosti. Iz predratnog perioda vredno je kao najznačajnije spomenuti posete bečkog nadrabina dra Cvi Pereca Chajesa i jevrejskog tribuna Nahuma Sokolova. Od poseta u posleratnim godinama do podizanja novog Doma, spominjemo ove najznačajnije:

— U julu 1954. Dom je posetio g. M. W. Beckelman, generalni direktor JOINT-a.

— U aprilu 1955. Dom je posetio g. A. Levavi, poslanik Države Izrael u Jugos'aviji;

— U septembru 1955. Dom je posetio g. Charles H. Jordan, tadašnji pomoćnik generalnog direktora Jointa;

— U oktobru 1955. Dom je posetio g. Moses A. Leavitt, izvršni potpredsednik Jointa u Njujorku.

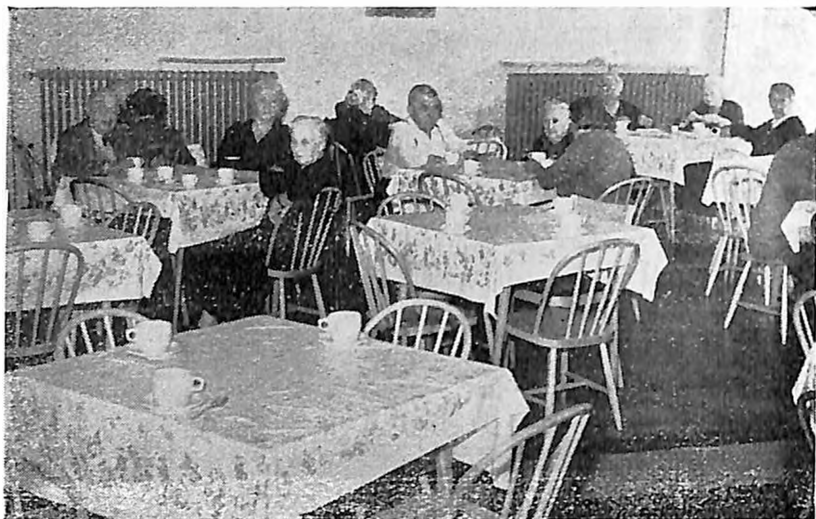
Posete su učestale otkako je Dom u svojoj novoj zgradi. Često ga posećuju i cele grupe predstavnika raznih organizacija i ustanova iz zemlje i inostranstva, svakako sa ciljem da upoznaju organizaciju i uređenje ovoga Doma koji se općenito smatra uzornim. Od pojedinačnih poseta treba spomenuti ove:

— U oktobru 1958. godine Dom su posetile drugarice Soka Krajačić, potpredsednica Gradskog narodnog odbora Zagreba, i Jelena Cvitanović, predsednica Savjeta za socijalnu zaštitu Gradskog narodnog odbora u Zagrebu;

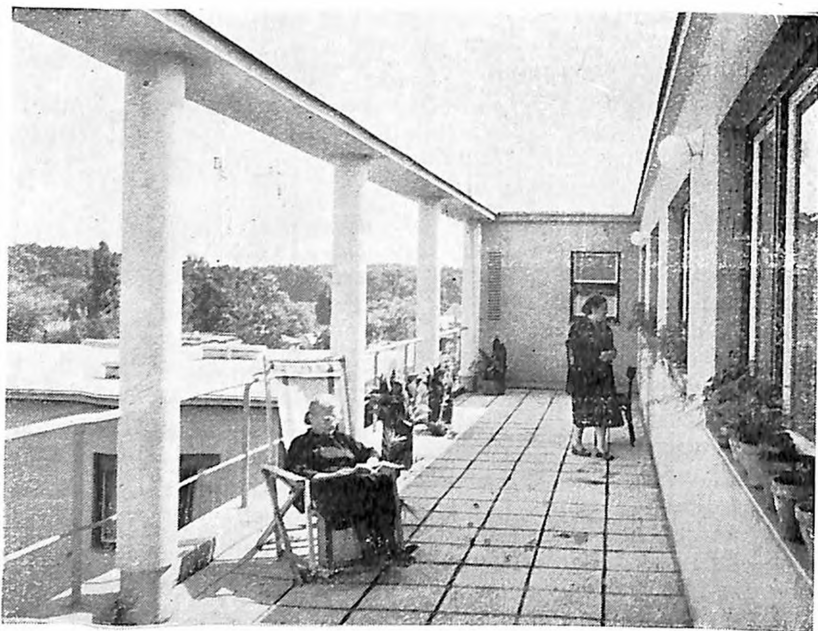
— U maju 1959. Dom su posetili g. Herbert Katzki, pomoćnik generalnog direktora Jointa, i dr L. Molnar, član Zdravstvenog saveta Jointa;

— U junu 1959. Dom su posetili g. Roman Šmucer i njegova supruga iz Njujorka, dobrotvori Doma staraca;

— U maju 1960. godine Dom je posetio dr Zlatan Sremec, predsednik Republičkog vijeća Sabora NR Hrvatske.

Trpezarija Doma

Terasa Doma staraca na Bukovačkoj cesti

STATISTIČKI I DRUGI PODACI

PRVOG avgusta 1960. u Domu je bilo 115 štićenika, od toga 96 žena i 19 muškaraca. Među štićenicima bilo je toga dana 8 bračnih parova, i to: Ignac i Helena Bien iz Sarajeva, Jakov i Klementina Fürst iz Bjelovara, Mavro i Kornelija Heinczler-Bleicher iz Zagreba, Mano i Ilona Klein iz Zagreba, Jakob i Rahela Poljokan iz Banja Luke, Aleksandar i Terezija Rip iz Đakova, Aleksandar i Jozefina Ronaj iz Beograda, te Dezider i Regina Wertheim iz Novog Sada.

Po starosti bilo ih je: do 60 godina 4, od 60—70 godina 15, od 70—80 godina 54, od 80—90 godina 38 i od 90—100 godina 4. Prosek starosti štićenika Doma 1. avgusta 1960. godine iznosio je 76 godina.

— Najstariji štićenik Doma je *Terezija Glücksthal*, koja je 30. septembra 1960. godine proslavila svoj stoti rođendan.

— Od štićenika koji su preživeli strahote okupacije bora-veći u Stenjevcu i Brezovici još su u životu i nalaze se u Domu staraca: Jakob Fürst iz Bjelovara (89 godina), Klementina Fürst iz Bjelovara (84), Paula Hirschler iz Zagreba (84), Ida Schwarz iz Zagreba (83), Ida Kohn iz Sirača - Daruvara (82), Matilda Grünwald iz Zagreba (76), Jenny Steiner iz Dužica - Siska (87) i Ivka Maylender iz Zagreba (81).

— U administraciji Doma staraca zaposlena su sada 4 službenika: upravitelj, knjigovođa, ekonom i domaćica.

— Od 1949. godine upravitelj Doma je Bogdan Weiss, a knjigovođa Vilim Weiss.

— Honorarni lekar Doma je dr Artur Polak.

— Na pomoćnim dužnostima (u kuhinji, ambulanti, ložionici, na održavanju čistoće itd.) zaposleno je 31 lice.

— Trideset žena-štićenica pomažu u raznim lakšim poslovima, kao na primer u kuhinji pri čišćenju povrća, u krojačnici itd. Štićenice vrše, između ostaloga, i dužnost kurira, portira i sl.

— Štićenici koji poseduju neku imovinu, bilo u novcu ili drugim vrednostima, uplaćuju u fond pri Savezu jevrejskih opština prilikom svog ulaska u Dom srazmerni deo te svoje imovine uz izjavu da svi predmeti i vrednosti koje su uneli u Dom pripadaju posle njihove smrti spomenutomu Fondu.

— Štićenici koji primaju penziju ili imaju koje druge prihode dužni su da za svoje izdržavanje u Domu doprinose prema skali određenoj srazmerno visini njihovih prihoda.

— Deca štićenika dužna su da za izdržavanje svojih roditelja doprinose prema svojim mogućnostima i oceni finansijske komisije Kuratorija Doma staraca.

— Hrana se priređuje prema normativima koje je za Dom izradio Higijenski zavod u Zagrebu, a jelovnik sastavlja, pod nadzorom lekara Doma, upravitelj u zajednici sa jednom štićenicom,

Najstarija štićenica: **Terezija Glücksthal**

domaćicom i ekonomom; dijabetičari i ostali bolesnici primaju, po uputstvu lekara Doma, dijetalnu hranu. Štićenici Doma primaju svakoga dana četiri obroka.

— U halama stoje štićenicima na raspolaganju radioaparati i televizor, a velik broj štićenika ima u svojim sobama sopstvene radioaparate.

— Štićenicima stoje na raspolaganju biblioteka sa nekoliko stotina knjiga, a također i dnevna i periodička štampa, domaća i inostrana, te razne društvene i zabavne igre (šah i sl.).

— U Domu se često priređuju razne priredbe, kao što su koncerti, bioskopske i pozorišne predstave i sl.; vrlo su omiljeni i nastupi Pevačkog hora Jevrejske opštine i dece iz Jevrejskog zabavišta u Zagrebu.

— Vrlo su česte posete štićenika od strane njihovih prijatelja i srodnika, a i štićenici često izlaze u grad.

ŠTIČENICI UMRLI OD 1947. — 1960.

U PERIODU od 1947., tj. od preseljenja iz Brezovice u Zagreb, do 31. jula 1960. godine, preminuli su ovi štićenici Doma staraca:

u 1947. godini: Schulmann Fanika, Gelei Aleksander, Kell Helena, Fürst Rikardo i Herzl Adela;

u 1948. godini: Singer Irena, Friedman Dragutin, Švarcenberg Hermann, Bauer Sabina, Hirschl Cilika, Klein Josip i Rosenberg Adela;

u 1949. godini: Koen Frida, Rosenberg Justina, Hoenigsberg Ida i Bresslauer Paula;

u 1950. godini: Šandor Maksim, Drechsler Ivan, Weiss Ivka, Drechsler Matilda, Kohn Sofija, Reich Netti, Löbl Helena, Pinto B'anka, Sachs Greta, Kohn Berta, Herrnhuth Fanika, Rosenberg Samuel, Deutsch Ernestina, Gajdušek Ana i Fischer Mavro;

u 1951. godini: Kornitzer Sida, Klein Lavoslav, Fürst Adela, Goldberger Roza, Kabiljo Cipora, Hafner Sida i Fischer Vojko;

u 1952. godini: Weiss Berta, Bukšeg Ivan, Falek Marko (Maks), Scharf Josip, Schlanger Makso, Schwarz Malvina, Reinsner Fanika, Zuckermann Marija, Deutsch Ignac i Polak Regina;

u 1953. godini: Szekler Slava, Kraljević Irma, Katz Feliks, Szekler Josip, Schorr Roza, Bauer Marija, Graf Hermina i Karpeles Hermina;

u 1954. godini: Abrenyi Slava, Salkić Amalija, Wexberg ing. Sigmund, Rosenberger Cecilija, Fischer Eugenija i Steiner Helena;

u 1955. godini: Lipković Vilma, Adler Helena, Grabarić Gizela, Preger Katica, Rosenberg Hermina, Steiner Olga, Reiss Leopold i Majlender Šimun;

u 1956. godini: Beck Jakov, Stern Adela, Stern Julka, Finci Avram, Klimpl Rozalija, Montilija Sida i Hafner Olga;

u 1957. godini: Fischer Francika, Papo Lika, Hajon Bernard, Weiss Roza i Papo Moše;

u 1958. godini: Kraus Mavro, Frehlich Hermina, Buran Mavro, Salom Albert, Cvejić Dragica, Neumann Makso, Hirschl Franciska, Maylender Emanuel, Bar Fanika i Grin Sida;

u 1959. godini: Singer Franciska, Steiner dr Milan, Baruh Izak, Reiner Dezider, Brađiva Mirko, Ringl Osias, Alkalaj Julka, Steinhardt Richard, Aćimović Zorka, Spitzer Olga, Dajč dr Stjepan, Saposta Djoja, Kohn Jakob, Chassel Helena, Bramer Josipa, Weinberger E!a, Fressl Karolina, Bondy Simon, Berger Elza, Klein Roza, Ovčarić Berta, Altarac Estera i Eškenazi Jakob.

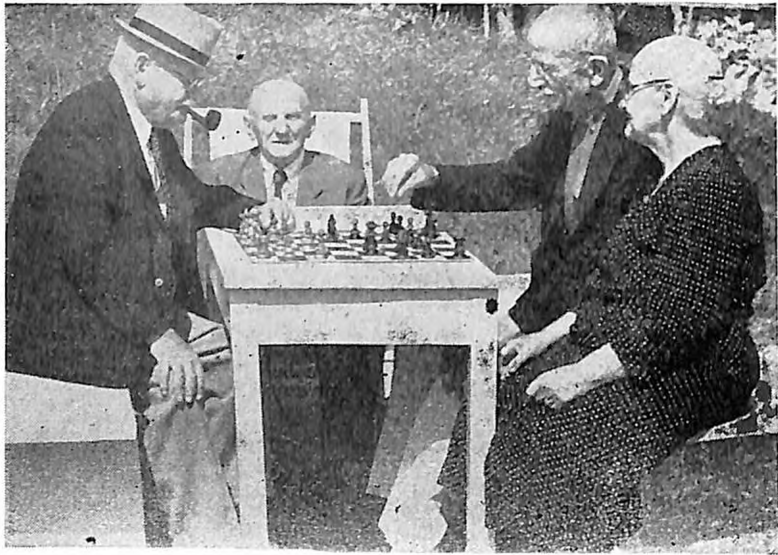
u 1960. godini: Ilić Jelena, Goldschmidt Šarlota, Rado Irma i Schwarz Frida.

POPIS ŠTIČENIKA 1-VIII-1960

Prezime i ime	Godina rođenja	Ranije boravište	Dan ulaska u dom
Alerhand Ana	1893.	Livno	14.VIII 1957.
Baran Sidonija	1893.	Zagreb	4.XI 1954.
Behne Berta	1886.	Zagreb	7.II 1950.
Beleslijin Jelena	1871.	Beograd	17.III 1958.
Bernhard Ella	1882.	Subotica	16.II 1950.
Bien Helena	1878.	Sarajevo	27.IX 1950.
Bien Ignac	1874.	Sarajevo	27.IX 1950.
Blau Paula	1882.	Zagreb	18.VII 1959.
Blumschein Hermina	1880.	Ivanec	18.VII 1960.
Bužšeg Ivana	1875.	Osijek	28.XII 1948.
Chassel Herman	1888.	Zagreb	14.IV 1958.
Čosić Šarlota	1888.	Beograd	21.V 1959.
Deutsch Erna	1889.	Zagreb	6.III 1950.
Diamant Berta	1886.	Zagreb	30.XII 1955.
Dicker Martin	1900.	Baška Voda	10.X 1949.
Elijaš Eva	1873.	Subotica	13.XII 1950.
Ergas Luča	1920.	Skoplje	8.VIII 1950.
Falkay Janka	1867.	Sarajevo	26.IX 1952.
Fischer Šarlota	1896.	Zagreb	22.V 1951.
Flajšer Adolf	1881.	Zagreb	22.VI 1959.
Fleš Olga	1882.	Beograd	1.IX 1950.
Frenker Estera	1882.	Subotica	27.III 1958.
Fröhlich Anica	1882.	N. Gradiška	13.V 1957.
Fuchs Elza	1889.	Zagreb	18.XII 1954.
Fürst Jakov	1871.	Bjelovar	11.IX 1940.
Fürst Klementina	1876.	Bjelovar	11.IX 1940.
Fürst Miroslava	1880.	Zagreb	13.X 1959.
Glücksthal Terezija	1860.	Zagreb	16.VI 1948.
Goldberger Sidonija	1875.	Zagreb	23.III 1955.
Goldmacher Rozalija	1899.	Bač. Topola	3.III 1950.
Gottwald Hermina	1883.	Zagreb	8.XII 1949.
Grossmann Hedviga	1882.	Bač. Topola	16.II 1950.

Prezime i ime	Godina rođenja	Ranije boravište	Dan ulaska u dom
Grünwald Matilda	1884.	Zagreb	10.VIII 1939.
Gutmann Klara	1889.	Sarajevo	14.VIII 1956.
Gvozdić Natalija	1878.	Zagreb	24.III 1960.
Hafner Linka	1888.	Srp. Moravice	15.X 1951.
Hafner Roza	1888.	Srp. Moravice	15.X 1951.
Heinczler (Bleicher) Kornelija	1880.	Zagreb	19.XII 1949.
Heinczler (Bleicher) Mavro	1877.	Zagreb	19.XII 1949.
Hirschl Ida	1885.	Zagreb	3.XII 1953.
Hirschl Julijana	1870.	Zagreb	3.VI 1948.
Hirschler Paula	1876.	Zagreb	29.VIII 1935.
Hoechner Olga	1888.	Zagreb	27.III 1958.
Horvić Gizela	1885.	Beograd	10.IV 1957.
Ilić Milica	1893.	Beograd	3.XII 1955.
Jungwirth Dragutin	1867.	Zagreb	15.XII 1945.
Kabiljo Blanka	1889.	Sarajevo	28.III 1958.
Kabiljo Estera	1882.	Bugojno	24.VII 1958.
Katić Rakila	1882.	Beograd	2.V 1959.
Kern Vilma	1894.	Zagreb	8.II 1954.
Klein Frida	1907.	Beograd	7.II 1959.
Klein Ilona	1892.	Zagreb	23.X 1958.
Klein Mano	1884.	Zagreb	23.X 1958.
Koen Josef	1890.	Beograd	26.III 1958.
Kohn Ida	1878.	Sirač-Daruvar	1.VIII 1948.
Kolomej Moric	1880.	Osijek	8.IV 1950.
Kovač Frida	1886.	Subotica	27.III 1958.
Koželj Erna	1897.	Zagreb	16.III 1959.
Lang Fanika	1874.	Zagreb	22.I 1960.
Lebović Ana	1898.	Čakovec	4.VIII 1959.
Lederer Ida	1877.	Rijeka	5.IX 1952.
Leitner E'za	1890.	Zagreb	7.I 1959.
Maestro Mazalta	1882.	Sarajevo	25.I 1957.
Maylender Ivka (Hani)	1878.	Zagreb	31.X 1939.
Meszaros Nelly	1884.	Rijeka	25.IV 1960.
Meyersberg Matilda	1877.	Zagreb	24.III 1960.
Mikuš Fanika	1883.	Zagreb	22.V 1959.
Mirjanić Zorka	1878.	Banja Luka	28.XII 1949.
Neuberger Aranka	1886.	Ada	8.XII 1954.
Neumann Malvina	1879.	Skrad	14.V 1946.
Nemirovski ing. Beno	1877.	Zagreb	10.XI 1958.
Papo Helena	1881.	Zagreb	1.VII 1958.

Prezime i ime	Godina rođenja	Ranije boravište	Dan ulaska u dom
Papo Mirjam	1897.	Sarajevo	28.III 1958.
Pick Margit	1892.	Subotica	27.VI 1950.
Polak Olga	1882.	Beograd	15.IV 1958.
Policer Marija	1875.	Kladovo	16.V 1953.
Poljokan Jakov	1881.	Banja Luka	28.XI 1949.
Poljokan Rahela	1886.	Banja Luka	28.XI 1949.
Popper Hermina	1876.	Zagreb	5.XII 1942.
Reiner Irma	1886.	Subotica	18.IV 1958.
Rendeli Vladimir	1907.	Zagreb	13.IV 1960.
Rip Aleksandar	1878.	Đakovo	29.XII 1958.
Rip Terezija	1880.	Đakovo	29.XII 1958.
Ronai Aleksander	1880.	Beograd	17.IV 1958.
Ronai Jozefina	1893.	Beograd	17.IV 1958.
Roth Dragutin	1887.	Zagreb	11.I 1956.
Ruška Elza	1894.	Zagreb	8.VI 1956.
Salz Lota	1884.	Beograd	21.V 1959.
Salom Irena	1899.	Mostar	17.X 1957.
Sandberg Lina	1875.	Zagreb	30.III 1958.
Schlesinger Klara	1888.	Sarajevo	10.VII 1959.
Schlesinger Franciska	1889.	Međa	29.III 1956.
Šega Zora	1897.	Zagreb	29.VI 1959.
Švabenic Fanika	1883.	Zagreb	23.IX 1957.
Schwarz Ida	1874.	Zagreb	13.V 1947.
Schwarz Katarina	1893.	Zagreb	8.XI 1955.
Schwarz Marijana	1913.	Zagreb	13.II 1946.
Seidner Laura	1872.	Pakrač. Poljana	4.XI 1950.
Skopal Helena	1872.	Zagreb	25.VIII 1958.
Smailagić Hanča	1890.	Skopje	23.V 1956.
Steiner Gustav	1879.	Zagreb	3.XI 1958.
Steiner Ivana	1896.	Zagreb	19.II 1958.
Steiner Jenny	1873.	Dužica-Sisak	22.V 1930.
Valdec Janka	1893.	Vrbas	2.XII 1953.
Vasiljev Izabela	1898.	Beograd	11.IV 1959.
Vaš Roza	1892.	Subotica	16.XI 1959.
Weiner Salomon	1867.	Bač. Topola	21.V 1952.
Weiss Eugenija	1886.	Zagreb	16.III 1959.
Weiss Ivka	1889.	Križevci	24.IX 1959.
Weiss Matilda	1879.	Zagreb	12.XII 1949.
Werner Berta	1883.	Zagreb	30.XI 1949.
Wertheim Desider	1871.	Novi Sad	11.VI 1959.
Wertheim Regina	1881.	Novi Sad	11.VI 1959.
Wettendorfer Borika	1888.	Beograd	27.VI 1953.
Wexberg Antonija-Rut	1877.	Zagreb	22.VIII 1950.

»Šahovski šampionat« u Domu staraca

Hol Doma staraca na Bukovačkoj cesti

K N J I G A U T I S A K A

POSTOJALA je i pre okupacije *knjiga utisaka* u koju su posetioци upisivali svoje utiske. Iz Spomenice za period od 1909. — 1939. znamo da su u tom periodu Dom posetili i tako ugledne ličnosti kao što su bili Nahum Soko'lov i bečki nadržabin prof. dr Cvi Chajes. Na žalost, knjiga utisaka iz toga perioda je za vreme okupacije nestala, pa su tako izgubljeni i upisi utisaka tako uglednih posetilaca.

Godine 1950. otvorena je nova *knjiga utisaka*. U njoj nalazimo lepe izjave priznanja i još lepše želje. Evo, radi primera, nekoliko izvadaka iz te knjige utisaka po hronološkom redu upisa:

»... *Video sam u poslednje vreme mnogo sličnih institucija i u našoj zemlji i u inostranstvu, te mogu reći da naš Dom doista predstavlja uzornu instituciju, kojom se naša mala jevrejska zajednica može s pravom ponositi*«.

24. oktobra 1951.

Prof. dr Albert Vajs
predsednik Saveza
jevrejskih opština FNRJ

»... *Iskreno se nadam da ću prilikom svoje sledeće posete štíćenike Doma videti u novoj zgradi koja treba za njih da se podigne... Moja poseta Jugoslaviji i ovome Domu obogaćena je lepim utiscima sa sastanaka sa predstavnicima zagrebačke Jevrejske opštine*«.

17. jula 1954.

M. W. Beckelman
Generalni direktor American
Joint Distribution Committee

»... *Moja supruga i ja posetili smo oba dela Doma staraca a to je bio za nas nezaboravni doživljaj... Neka bude blagosloveno to humano i lepo delo!*...«

10. aprila 1955.

A. Levavi
poslanik Države Izrael
u Jugoslaviji

»... Bila je velika radost naći stare jevrejske muževe i žene zbrinute sa ljubavi i dostojanstvom... Čestitam rukovodiocima zagrebačke Jevrejske opštine i Saveza jevrejskih opština Jugoslavije na uspehu u promicanju dobrobiti staraca.

29. septembra 1955.

Charles H. Jordan
pomoćnik generalnog direktora
American Joint Distribution Committee

»... Smešak sreće koji vidimo na licima muževa i žena u ovom Domu staraca uverio nas je da su oni našli ponovo svoje dostojanstvo, sigurnost i utočište... Svi mi moramo da se zavetujemo da oni između nas koji su bespomoćni neće biti napušteni.«

18. oktobra 1955.

Moses A. Leavitt
Izvršni potpredsednik AJDC
New York

»... Ovaj Dom je vrlo lijep. Briga za stare ljude je velika. Zbog toga održati dom na ovoj visini na kojoj je sada znači osigurati starim ljudima ono što se samo može zamisliti. Sigurno je, da će pod dobrim rukovodstvom to biti i osigurano. Zbog toga želimo sve najbolje.«

Soka Krajačić
Potpredsednica Gradskog narodnog
odbora Zagreb

Jelena Cvitanović
Predsednica Savjeta za socijalnu
zaštitu GNO-a Zagreb

»... Ovaj Dom može mirno u svakom pogledu da se mjeri sa domovima bogatih zemalja. Neka Vam je na duku i čast...«

20. juna 1959.

Roman Šmucer
(New York)

»... Ovdje sam vidio na djelu što znači briga za čovjeka. Mislim, da bi trebalo dolaziti ovamo i učiti, kako se treba brinuti za stare ljude...«

27. maja 1960.

dr Z. Sremec
Predsjednik Republičkog vijeća
Sabora NRH Zagreb

